

ԵՐԵՎԱՆԻ ԿՐԹՈՒՆԿԱՆ ԴԱՐԱՆ

ՄԵՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարեկանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թարգարութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (քաջի կիրակի եւ տօն օրերէն).

Հ Ի Մ Ն Ա Յ Ի Ի Գ Ի Գ Ո Ր Ա Ր Շ Ր ՈՒ Ն Ի

ԲՈՎԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հաղորդակցութիւնը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Լամակ Կարսից. Երբքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒ ԹԻՒՆ. Արգած օրինակէն է. Լամակ Գերմանիայից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱՅԻՐ. ՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԻՆ. Մի բացատրութեան անթիւն:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Մենք յաճախ ստանում ենք գանգատներ այն բանի մասին, որ մեր երկրի շատ տեղերը մինչև այժմ պուրկ են պատային հաղորդակցութիւնից, կամ պատը երթելու համար և շատ ուշ, օրինակ շաբաթը մի անգամ: Նամակներ և լրագիրներ հասնում են այդ տեղերը կորցրած իրանց թարմութիւնը և հետաքրքրութիւնը, իսկ երբեմն նաև իրանց նշանակութիւնը: Աւելի ևս վատ վիճակի մէջ է հեռագրական հաղորդակցութիւնը, իսկ հեռախօսական յարաբերութիւնները մեր գաւառում նոյն իսկ բարոյակն անայտ են:

Երկաթուղիները բաւական արագացրին մեզանում պատային հաղորդակցութիւնը, բայց նրանք դեռ չունեն ձիւղաւորութիւններ և անցնում են մի քանի խոշոր գծերով, որոնք կապում են մեր երկրի կենտրոնները միմեանց հետ: Երկաթուղիական ցանց սակայն բանը դեռ մեր երկրում գոյութիւն չունի: Այդ պատճառով երկրի հեռաւոր անկիւններում շաբաւաղում են միայ իրանց անջատ և կողիցացած գրութեան մէջ: Մեր երկրի վիճակի մէջ է գտնվում և Ռուսաստանի մեծագոյն մասը, որը շատ նեղվում է հաղորդակցութեան ճանապարհների և առհասարակ երկրի գանազան մասերի յարաբերութիւնների փառ կազմակերպութիւնից:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՄԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՇԷՐԸ

Մինչև այժմ մենք ժամանակ չունեցանք զրազկելու ձեռնարկ հանդէսի մէջ (№ 2) տպւած մի բացատրութեամբ, որի հեղինակն է պ. Երվանդազէն: Այս պարտիկն նեղ մենք բանակրու չենք մղում, մանաւանդ երբ նա թաղանթից է գանազան անունների տակ և իր հայրանայանների կապոյցն է բաց անում: Բայց այս անգամ նա հայտնողի դերում է: Այս անգամ նա բացատրութիւն տուող է իր գրական գործի մասին, որ քննադատուած է եղել «Մշակի» էջերում: Բացատրութիւն տալ հարկաւոր է համարել պարտքը, որպէս զի իր մեղքերը քակ է: Բայց նա չունի սեփական սխալը, սեփական մտորութիւնը պարզապէս խոտովանելու առաջնութիւն:

Հեղինակներ կան, որոնք ամենայն յօծարութեամբ յանձն են առնում թէ իրանց այս ինչ գործը, ճիշդ որ, անաջող է և յաջողակները բոլոր հեղինակների 99% են կազմում: Երկրի կայուն ամենայն հնչակով Մարտի Գորիկին խոստովանում էր, որ իր «Мещане» պիեսը խոշոր պակասութիւններ ունի, սաստիկ ծանծարայի է: Եւ այդ խոստովանութիւնը լավում էր մի այնպիսի ժամանակ, երբ ամբողջ Ռուսաստանը տասնեակ հազարներով էր գնում այդ «ձանձրալի» պիեսը, կարգում էր հիացմունքով:

Մեզանում այդպէս չէ: Մեզանում ընդունւած է, որ չը կայ անշտորջ հեղինակ, կայ միայն թշնամի քննադատութիւն Ամբողջ մեղքը այդ քննադատութեան շինքին է. նա է սպանում, նա է, որ թոյլ չէ տալիս հեղինակներին լաւ գրելու փորձեցէք մի ոտանաւոր գրողի մասին երկու զոյգ աննպատ խօսք

Այդ հանգամանքի վրա առանձին ուշադրութիւն դարձրեց բարձրագոյն հաստատուած առանձին խորհրդակցութիւնը և իր նիտերում մանրամասն ըննութեան ենթարկելով հաղորդակցութեան զարգացման հարցը, յայտնեց մի շարք նպատակաւոր խորհրդածութիւններ նրա գրական լուծման համար: Ներքին գործերի միջխորը, համակերպով խորհրդակցութեան սրտումնեքին, խոստացաւ ամեն ջանք գործ դնել կարելիին չափ զարգացնել պատային, հեռագրական և հեռախօսական հաղորդակցութիւնը համապատասխան այն միջոցներին, որ պետական գանձարանը կը դնէ նրա տրամադրութեան տակ:

Մի հետաքրքրական փորձ դարձրեց իր վրա Խորհրդակցութեան առանձին ուշադրութիւնը: Ռուսաստանի գաւառներից մէկում զեմստովոս փորձ է արել կապելու գաւառի բոլոր մասերը բարձրի հետ հեռախօսական ցանցով տեղեփոխելով և հասնել է շատ աջող հետեանքներին: Հեռախօսական գծերը ունեն 350 վերստ, իսկ թելերը մինչև 1000 վերստ երկարութիւն: Յանցի շինելը նստել է 31½ հարկաւոր լուրի, իսկ տարեկան ծախք պահանջում է 2700 ռուբլի: Գաւառի գաւառի մասերը խօսում են քաղաքի հետ, յայտնում իրանց կարծիքները, տեղեփանում քաղաքի կարևոր լուրերի, կարգադրութիւնների, ապրանքների գների, գաւառում պատահած աղէտների և ուրիշ կեղտութիւնների մասին: Լօսվոյցի գաւառի այդ փորձը արևելքի հաւանութիւն է գտել, որ ուշիտուն գաւառական զեմստովոս մտադիր են նոյնը կազմակերպել իրանց գաւառներում: Բարձրագոյն խորհրդակցութիւնը մեծ համակրութեամբ վերաբերվեց այդ փորձին և այն միտքը յայտաւեր և վաղը այդ բանատեղը մի անպիսի պօէմա կը թիւն, որի մէջ բոլոր մտասերներն, պանասեան բոլոր բնակիչներին տակն ու վրա կանէ ինչն իրան հաւատացնելու համար, թէ ինքը չը գնահատուած մի գործ է:

Հայ գրողի այս վատ յատկութիւնը հիւանդութեան կերպարանք է ընդունել մանաւանդ պ. Երվանդազէի մէջ: Փաստեր բերելու կարիք չը կայ, հիւանդութիւնը հնուց է յայտնի ով գոյում, փառաբանում է պ. Երվանդազէին, նա անկասկած և բարեկամ է նրան, և գիտուն է, և լաւ պատրաստուած է. իսկ ով հարատուութիւնը պ. Երվանդազէից բարձր է դասում, նա պարզապէս թշնամի է: Եւ պատրուկ կայտան, ինչպէս էլ լինի, յայտնել հաստատութեան, թէ իր այս ինչ աշխատութեան մասին աննպատ կարծիք յայտնել է ոչ թէ այն պատճառով, որ այդ աշխատութիւնը պակասաւոր է—քաւ լիցի,—այլ ստակ այն պատճառով, որ գրողը իր թշնամին է: Մենք պատրաստ ենք ընդունելու, որ պ. Երվանդազէն հաւատում է իր ստանդին Նրա բարոյական կողէկոսի մէջ չը կայ փոքր ինչ արեւութեամբ, փոքր ինչ բարեխղճութեամբ վերաբերվել թշնամիներին: Եւ դարձանայի չէ, եթէ նա հաւատացած լինի, որ բոլոր մարդիկ իր պէս են:

Այս մի և նոյն դէպքն է դիմել պ. Երվանդազէին իր յիշելու բացատրութեան մէջ: Նա պիեսը ներկայացրել է բեմի վրա, «Մշակը» իրեն գրական—հասարակական մի օրգան իր կարծիքն է յայտնել նրա մասին: Եւ անա այսօր պ. Երվանդազէն ոչ միայն ուղում է արդարացին իր պիեսի պակասութիւնները, այլ և ուղում է հաւատացնել հաւատարմ կարողութիւն ունեցողներին, թէ «Մշակը» թշնամութիւնից է վատ խօսել «Ունէր» իրաւունքը—մասին:

Ան այս հանգամանքը հարկաւորում է մեղքաւորել պ. Երվանդազէի բացատրութեան մի քանի կետերով: Մերկայցողի դեր է վերձակուած մեղ և մենք չենք կարող լաւ ամեն

նեց, որ պէտք է խրախուսել ամեն մի մանաւոր ձեռնարկութիւն, որ ձգտում է դիւրացնել հեռախօսական յարաբերութիւնները և հեռացնել ամեն մի բարդ ձեռնարկութիւն, որ գծուարացնում է ձեռնարկողների գործը:

Եթէ կայ մի երկիր, որտեղ հաղորդակցութեան հեռացնելը էական և կարևոր կարիքներից ու պահանջներից մէկն է, դա կովկասն է իր լեռներով, ձորերով, անմայելի ուղիներով և ամեն տեսակ խոչընդոտներով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

Մայիսի 16-ին Երէկ երեկոյեան քաղաքային ժողովարանի դահլիճում յայտնի դերասանուհի տիկին Սիրանոյ շուկեց իր առաջին ներկայացումը: Խաղաղին Ջուղերմանի «Շայրենական տուն» պիեսը: Որովհետև այս պիեսը յարգելի դերասանուհին ուրիշ անգամներ և ուրիշ տեղեր խաղացել է, աւելորդ եմ համարում նրա բովանդակութեան մասին խօսել:

Թէև նախընթաց օրն էր եկել տիկինը Կարս և համարեա շատերը դեռ չը գիտէին այդ մասին, այնու ամենայնու հասարակութեան գոհացողի բազմութիւն հաւաքվել էր ներկայացումը այս դէպքը կարևոր է մանաւանդ այն տեսակից, որ ամառակները բոլորն էլ ծախվել են կասայում և ուրիշ անգամների ընդունված սովորութեան համեմատ ոչ քիչ ամառակ չէր ուղարկված: Պէտք է խոստովանել, որ շատ վաղուց Կարսի հայ հասարակութիւնը գեղարուեստական ոչ մի զուարճութիւն չէր ստացել և նրա կեանքն ընթանում էր խաղաղ և սովորական ընթացքով, եթէլը նման այսօրվան, այսօր նման վաղվան

մի դէպքում, երբ տեսնում ենք հարստահարված, ցեխտուած բառեր, ինչ որ գաւառի ու անմիտ մեծութեան քղամիտք և անկարողութիւնը այս կամ այն կերպ պահակում ջանք:

Պ. Երվանդազէի բացատրութիւնից միայն միտ ընթերցողը—խնդհ ընթերցող—պիտի կարծէ, թէ միայն «Մշակը» է եղել նրա թշնամի: Այսպէս հաւատացնելը, ի հարկէ, հեշտ է. չէ որ պ. Երվանդազէին թուում է թէ «Մշակը» չէր զոտրուէտասական ոչ մի զուարճութիւն չէր ստացել և նրա կեանքն ընթանում էր խաղաղ և սովորական ընթացքով, եթէլը նման այսօրվան, այսօր նման վաղվան

«Ունէր» իրաւունքը—միայն գաւառայտան թիֆլիսի ամբողջ մամուլը «Մշակը» մէջ տպված յօդուածից անմատչեամ իրիտ յօդուած տպվեց «Մուրճ» ամսագրում: Աւելի խիստ, ոչնչացնող էր «Тифлисский Листок» լրագրի բէգէնդիան. չը խնայեց և «Ваку» լրագրի Թիֆլիսի թղթակիցը: Եւ ոչ մի համակրական, պաշտպանողական խօսք մամուլի մէջ: Այս բոլորը լուրթեամբ անուշ է անում պ. Երվանդազէին և միայն «Մշակը» դէմ է դանդաղաւորում: Թշնամի է «Մշակը», վեց ամիս և, քաւրունակ յարձակում է: Վեց ամիս, այն էլ շարունակ Կարսի է մի քիչ էլ սուտ ասելու պարտութիւնը սաստկացնելու համար: Այն, չը լինէր «Մշակը», չէր խորտակվի «Ունէր» իրաւունքը:

Թող հէկց այդպէս էլ լինի: Ինչնք թէ Թիֆլիսի լրագիրներից մի քանիսը նոյն իսկ հաւանել են պիեսը: Եթէ դա նշանակում էր թէ «Մշակը» էլ պիտի հաւանէ: Մենք պակասաւոր կեցինք պիեսը, սեննաւոր մեր փաստերը: Մենք մեր կարծիքը այժմ էլ մի պաշտպանում ենք, որքան էլ պ. Երվանդազէն բացատրութիւններ գրէ: Եւ նրա բացատրութիւնն էլ

Խուսին ընդհանուր առմամբ լաւ էր և նրա խաղը, չնչին բացատրութեամբ տպաւորիչ էր: Խօսք չը կայ, որ թագն ու պատկը կազմում էր տիկ. Սիրանոյ, որը մի քանի անգամ հասարակութիւնից մի քանիների անքորից արտասուքներ էր քամում: Վաղուց էր, որ այդ թուլիչ ծայր բեմի վրայից կարեցիները չէին լաւ: Լաւ էր, տեղ տեղ մանաւանդ շատ լաւ, տիկ. Աւետեան՝ Մարիի դերում, մանաւանդ այն տեսարանում, երբ նա լսեց, որ իր Մագա (տիկ. Սիրանոյ) քոյրը վերադարձել է իր ծննդավայրը և կամ այն րօպէին, երբ նա այցելեց իր հայրական տունը: Պ. Վրոյր՝ Շուարցիի դերում թէպէս այնպէս չէր, ինչպէս պէտք է լինէր զառամեալ և փոթորկալից կեանքի մէջ ընկած հայրը, բայց այնու ամենայնու գոհացողիչ էր և տեղ տեղ ազդող և որ գլխաւորն էր, իր սովորական ձևերը այս անգամ չէին նկատուում և ոչ էլ այն միատեսակութիւնը, որ պարտք սովոր էր բանեցնելու շատ ներկայացումների միջոցին:

Յարգելի տիկինը ամսիս 17-ին խաղալու է «Մէդէա», յոյս ունենք, որ հասարակութիւնն այս անգամ աւելի խիտ բազմութեամբ կայցելէ թատրոնը, որը և կարևոր և միակ տեղն է հոգի ու միտքը կրթելու համար:

Ներկայացման ժամանակ մի աչքի ընկնող նորութիւն կար, այդ այն է, որ ժողովարանի սվարտութեան անգամ, կառավարիչ և գանձապահ պ. Յովհաննիսեանը, խրաւարիչով անցեալ անգամայ դահլիճից հեռացնվողը, որ եկել էր առանց տոմարի, այս անգամ իր համար յատուկ բազմութեա էր դնել տունը «Врекло старшины хозяйства собрания» վերտառութեամբ: Կարծեմ սա այնպիսի մի նորութիւն է, որ թէև կրթների կեանքում առաջինն է, բայց ուրիշ տեղեր էլ օրինակ վերցնել կարող են: և պատուաւոր էլ, և որ գլխաւորն է՝ ձեռնտու...
Հ. Նոհրատեան

Նեց մեր կարծիքն է հաստատում: Թողնեք պ. Երվանդազէի մանր-մունր գրախօսութիւններն ու ասողի ծակոցները, որոնք ուղղված են մեղ դէմ: Միտ արհամարհել ենք և այժմ էլ արհամարհում ենք պարտիկ սիրած ու փայփայած այդ ձևերը: Փաստ—այս ուրիշ բան է: Եւ անա այն են առում փաստերը:

Ո՞րն էր «Ունէր» իրաւունքը—ի հիմնական, խոշոր պակասութիւնը, որ դատապարտելի էր դարձնում ամբողջ գրուածքը մամուլի աչքուած: Այն էր, որ պիեսի հերոսուհին, չը սիրելով իր ամուսնուն, զգալով որ ինքը դժբաղդ է այդ ամուսնու հետ ապրելով, գտնում է այդ գրութիւնից զաւտովելու միջոց, սիրահարվելով մի գաւառի, անբոյժողակ, ֆրագետ երիտասարի վրա: Մի մայր թողնում է իր երեխաներին ու հեռանում այն պատճառով, որ ինչեպացնել է իր լալ զարնուում ոչ մի յատկութիւն չունեցող մի մարդու: Մայրութիւնը մի վեհ, բարձր զգացումն է, պ. Երվանդազէին իր բացատրութեան մէջ ընդունում է, որ նա նոյն-իսկ սուրբ զգացումն էլ է: Ինչն է յողթմանքում, ոչնչացնում այդ սրբութիւնը: Մի պատանակական, ողորմելի մարդ, մի անոյն տափալուքիւն Յաղթողը, ուրեմն, ֆիլիկան է, արտաքինն է: Այս էլ է, ի հարկէ, լինում աշխարհի մէջ. կը զանվեն կանայք, որոնք տղամարդու լոկ տեսել իրա սիրահարվելով, երեքի վրա կը գցեն իրանց երեխաներին: Բայց հերոսուհին են դրանք, կարող են որ և է զաղափարի ներկայացուցիչ դառնալ և հասարակութիւնը պէտք է զրուի պատուէ այն հարցի վրա, թէ ունէր նա իրաւունքը: Սուրբ, վեհ զգացումնքը յաղթահարելու համար հարկաւոր է մի աւելի մեծ, աւելի սուրբ զգացումներ: Եւ երբ պ. Երվանդազէի ձեռքով երևում է մի մայրութիւն, որի ոչնչացնողը մի մարդ է, որ երեսուն տարւայ իր կուսութիւնն է հրապարակ հանում իրեն ասմանխոյր առաքելութիւն, կարող է չը վերջովից կարելի է շուտը, թէ այդ մայրը մի այլաեսոված, պաթօլոյիական երեկոյ է:

